

PIEKSÄMÄEN KAUPUNKI

Pieksämäen keskustan rakennettu kulttuuriympäristö

Selvitys

Kervinen Minttu

1.12.2016

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	1
1.1	Työn tausta ja tarkoitus.....	1
1.2	Selvitysalue ja kohteet	1
1.3	Aiemmat inventoinnit	3
1.3.1	Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY	3
1.3.2	Maakuntakaavan selvitykset	3
1.3.3	Pieksämäen keskusta-alueen strateginen osayleiskaava, Rakennetun kulttuuriympäristön inventointi 2015.....	4
1.4	Inventoinnin menetelmät.....	5
1.5	Arvottaminen	5
2	Tutkimusalue.....	2
2.1	Alueen rakentumisen historia	2
2.1.1	Pieksämäen seudun kehitys keskiajalta 1800-luvulle	2
2.1.2	Rautateiden rakentaminen ja asemanseudun kehitys keskustaksi.....	4
2.1.3	Kauppalan perustaminen ja asemakaavoitus	9
2.1.4	Kaupungistuminen	15
2.2	Kaupunkikuva	18
2.3	Inventoidut kohteet	18
3	Johtopäätökset	19
3.1	Suosituksset.....	19
3.1.1	Suosituksset Savontien ja Keskuskadun varrelle.....	19
3.1.2	Suosituksset julkiset rakennukset kokoavalle puistomaiselle osalle	20
4	Lähteet.....	22

1.12.2016

Pieksämäen keskustan rakennettu kulttuuriympäristö

1 Johdanto

1.1 Työn tausta ja tarkoitus

Tämä rakennetun kulttuuriympäristön selvitys ja kohdeinventoinnit tehdään asemakaavoitusta varten. Selvityksen tavoitteena on tarkentaa aiempia rakennetun kulttuuriympäristön selvityksiä asemakaavatasoisiksi ja määrittää kohteiden suojelutarve. Selvityksen avulla kaavoittaja voi arvioida asemakaavaratkaisun vaikutuksia rakennettuun kulttuuriympäristöön.

Työssä selvitetään tarkastelualueen rakennusten historiaa, ominaispiirteitä, arkkitehtuuria ja arvoja sekä tarkastellaan rakennetun ympäristön erityispiirteitä ja kaupunkikuvaa. Osasta rakennuksista tehdään myös kuvaus rakennusten sisätiloista.

Työn tilaaja on Pieksämäen kaupunki, jota on työtä laadittaessa edustanut kaavoituspäällikkö Pekka Häkkinen. Työn on laatinut FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy:stä arkkitehti SAFA Minttu Kervinen YKS-548 ja laatuvaavana on toiminut arkkitehti SAFA Mari Seppä YKS-505.

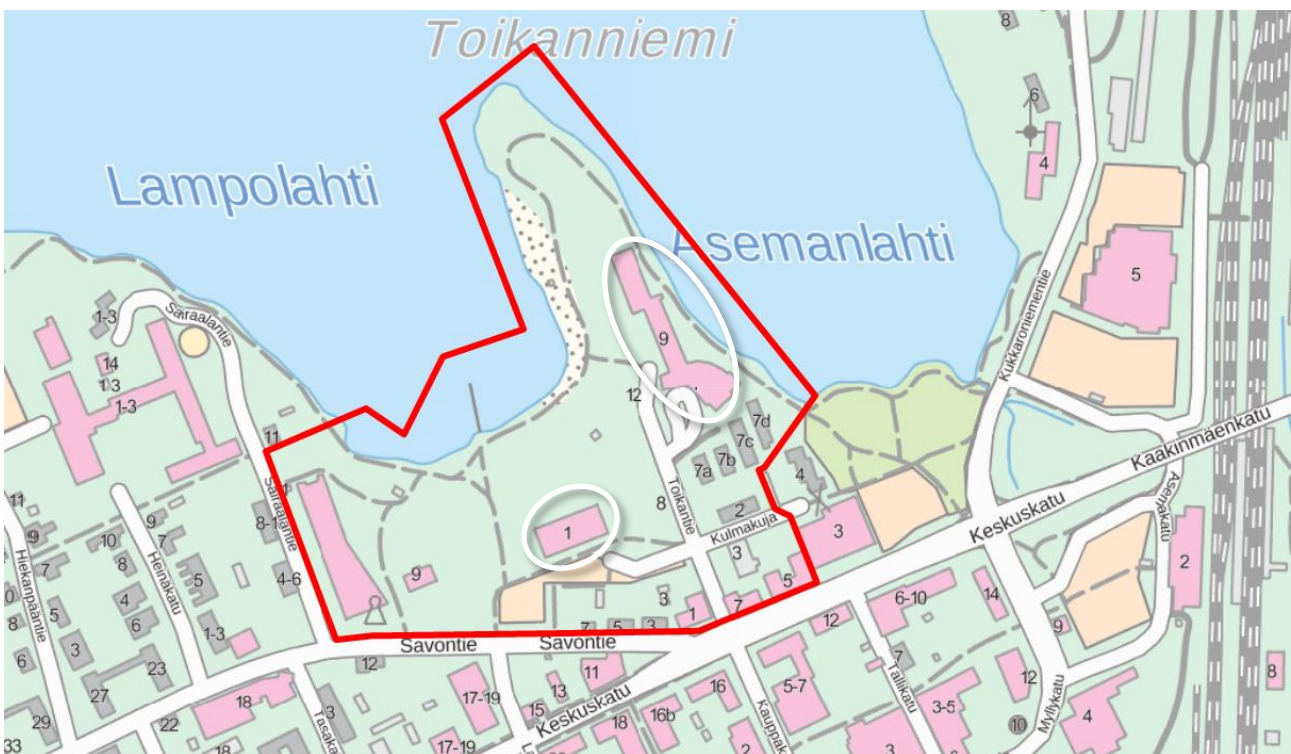
1.2 Selvitysalue ja kohteet

Selvitysalue sijaitsee Pieksämäen keskustassa Pieksänjärven ja Savontien välisellä alueella. Rannan puistomaisessa ympäristössä sijaitsee kulttuurikeskus Poleeni, vanha kaupungintalo, entinen kaupungintalo ja Hotelli Savonsolmu. Savontien ja Keskuskadun varrella on liikerakennuksia. Muu alueen rakennuskanta on asuinrakennuksia.

1.12.2016

Kuva 1. Selvitysalueen sijainti kaupunkirakenteessa on osoitettu punaisella.

Kuva 2. Selvitysalueen rajaus on osoitettu punaisella ja inventoitavat rakennukset valkoisella.

1.12.2016

1.3 Aiemmat inventoinnit

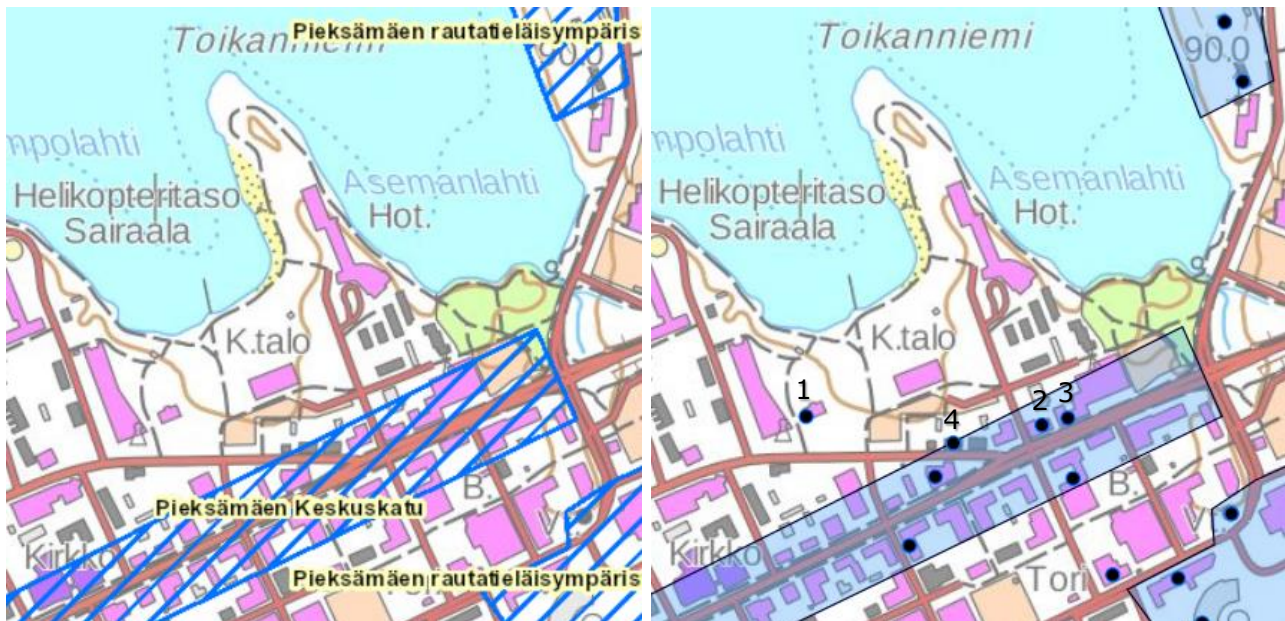
1.3.1 Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY

Tarkastelualueen eteläreuna kuuluu RKY kohteeseen Pieksämäen keskuskatu. Pieksämäen Keskuskatu on hyvä esimerkki sotien jälkeisestä kaupunkisuunnittelusta ja liikerakentamisesta, jossa tavoitteena on ollut katulinjan yhtenäinen arkkitehtoninen ilme. Keskuskadun vanhin funkkistyylinen rakennuskanta sijoittuu tarkastelualueen eteläreunalle.

1.3.2 Maakuntakaavan selvitykset

Ympäristöministeriö on vahvistanut Etelä-Savon Maakuntakaavan vuonna 2010. Maakuntakaavassa maakunnallisesti arvokkaiksi kohteiksi on luokiteltu seuraavat kohteet tämän selvityksen tarkastelualueelta:

1. Vanha kaupungintalo
2. Keskuskatu 7, entinen POK:n talo
3. Keskuskatu 5, entinen Keski-Savon osuusliike
4. Entinen KOP:n talo

Kuva 3. Vasemmalla RKY-alueen Pieksämäen Keskuskatu rajausta tarkastelualueella. Oikealla Etelä-Savon kulttuuriperintötietokannan kohteet tarkastelualueella ja sen läheisyydessä. Tarkastelualueen maakunnallisesti arvokkaat kohteet on numeroitu.

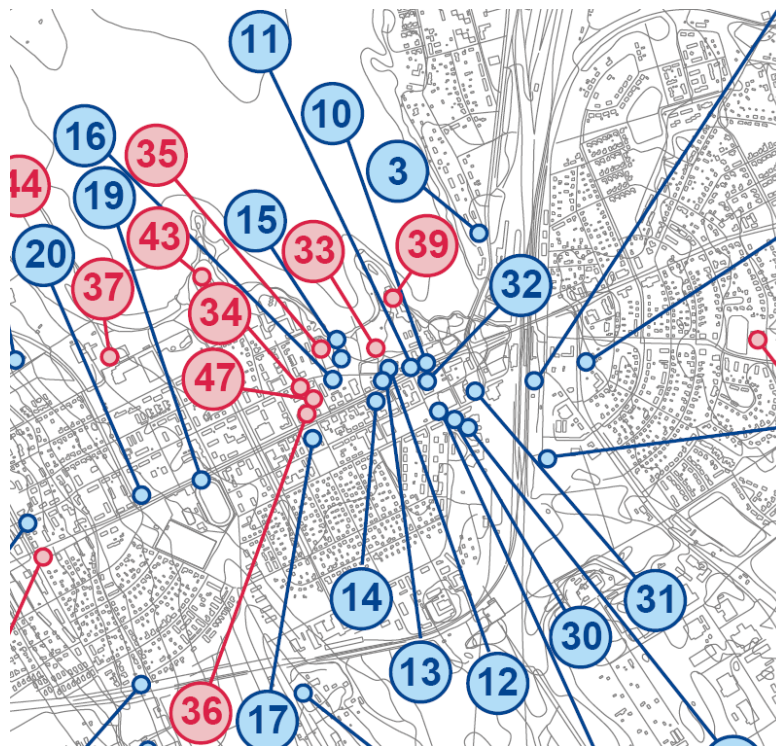
1.12.2016

1.3.3 Pieksämäen keskusta-alueen strateginen osayleiskaava, Rakennetun kulttuuriympäristön inventointi 2015

Keskusta-alueen strategisen osayleiskaavan rakennetun kulttuuriympäristön inventoinnin teki Ramboll Finland Oy:stä Kirsikka Siik ja Maija Kovari. Työn tarkoituksena oli tuoda tietoa alueen kulttuurihistoriasta strategisen kaavan laadinnan taustatiedoksi, täydentää alueella aiemmin maakuntakaavaa ja uusimpia asemakaavoja varten tehtyjä inventointeja uusilla kohdeinventoinneilla ja mahdollistaa siten kulttuurihistorian huomioiminen alueen tulevassa tarkemmassa suunnittelussa ja kehitystyössä.

Tämän selvityksen tarkastelualueelta on inventoitu strategista osayleiskaavaa varten seuraavat kohteet:

- 33. Kaupungintalo
- 35. Poleeni
- 39. Savonsolmu

Kuva 4. Ote Rakennetun kulttuuriympäristön inventoinnin 2015 karttaliitteestä rakennuskohteet. Sinisellä osoitettu aiemmin inventoidut kohteet, punaisella uudet kohteet. Tämän selvityksen tarkastelualueella sijaitsevat kohteet nro 10 (ent. Keski-Savon osuusliike), nro 11 (ent. POK:n talo), nro 12 (ent. KOP:n talo), nro 15 (Vanha kaupungintalo), nro 33 (kaupungin talo), nro 35 (Poleeni) ja nro 39 (Savon solmu).

1.12.2016

1.4 Inventoinnin menetelmät

Inventoinnissa on päädytty perinteiseen selvitysraporttimuotoon, koska aiemmat inventoinnit, joita tämä selvitys täydentää, on tuotettu tässä muodossa.

Tarkastelualueeseen tutustuttiin paikanpäällä ja inventoitavat rakennukset tutkittiin myös sisältä. Maastotöiden yhteydessä haastateltiin rakennukset hyvin tuntevia henkilöitä. Työ tehtiin kolmessa vaiheessa:

- lähtötietojen koonti
- analyysi- ja arvottamisvaihe maastokäynteineen sekä
- yhteenvetovaihe

Lähtötietojen kokoamisen jälkeen alueen rakennuskantaan vaikuttaneen kehityshistorian pääpiirteet kuvattiin aiempien inventointien, kirjallisuuden ja karttojen perusteella. Analyysivaiheessa inventointikohteissa käytiin ja ne valokuvattiin sekä ulkoa että sisältä. Maastokäynnin yhteydessä tehtiin haastatteluja.

Arvottamisvaiheessa määriteltiin inventoitavien kohteiden säilyneisyys ja niiden arvot. Analyysin pohjalta määriteltiin niiden suojelutarve ja -tavoitteet.

Yhteenvetovaiheessa koostettiin johtopäätökset ja suositukset jatkosuunnittelun tueksi.

1.5 Arvottaminen

Pieksämäen keskusta on alkanut rakentua nykyiselle paikalleen rautatien myötä 1800-luvun lopulla. Keskustaa on kehitetty useassa vaiheessa 1920-luvulta alkaen. Eri vaiheet ovat toisaalta lisänneet kulttuuriympäristön ajallisia kerroksia, toisaalta jättäneet aiempia kerroksia alleen. Paikoitellen kulttuuriympäristön ajallinen syvyys ja luettavuus ovat kärsineet, vaikka keskustasta löytyy myös hienoja esimerkkejä kulttuuriympäristön vaalimisesta.

Rakennusten ja alueiden vaaliminen ja suojelu ei ole itsetarkoitus; se on keino varmistaa, että nykyaika voi liittyä menneeseen luontevana jatkumona tuhoamatta kaikkea näkyvää historiaa altaan. Siinä missä suuria linjoja ja alueiden arvoja voi parhaiten hallita kunnallisessa päätöksenteossa, yksityisillä ihmisillä on valta omiin valintoihinsa. Toimenpiteille voi aina etsiä vaihtoehtoisia toteutustapoja.

Tässä työssä analysoitiin tarkastelualueen kahden rakennuksen historialliset, rakennushistorialliset ja maisemalliset tekijät ja kohteet arvotettiin eli määriteltiin arvojen kannalta olennaiset ominaisuudet. Numeroitua luokitusta ei tehty, vaan arvot on esitetty sanallisesti.

Aluetta ja rakennuksia tarkasteltiin seuraavin kriteerein:

- tyypillisuus
- kerroksisuus
- monipuolisuus
- harvinaisuus
- sopusuhtaisuus
- symbolimerkitys
- intensiteetti
- avainkohde
- alkuperäisyys, säilyneisyys
- edustavuus
- vaihtelevuus
- opetus- ja tutkimusarvo
- yhtenäisyys

Erityinen painoarvo on ollut intensiteetillä eli kertovuudella.

1.12.2016

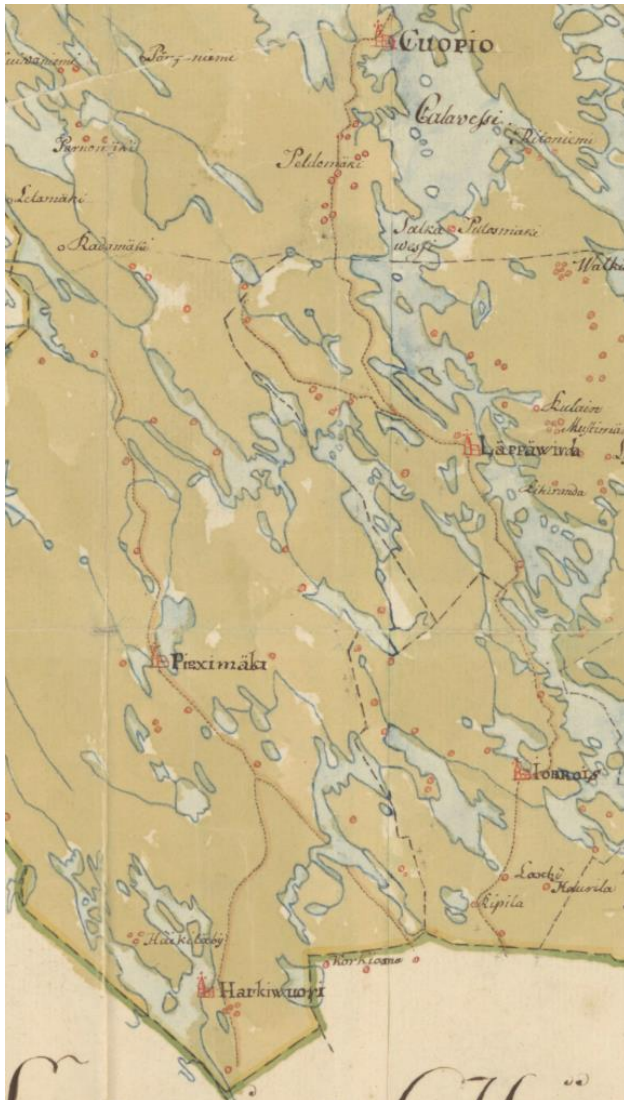
2 Tutkimusalue

2.1 Alueen rakentumisen historia

2.1.1 Pieksämäen seudun kehitys keskiajalta 1800-luvulle

Pysyvä asutus Pieksämäen seudulle on vakiintunut 1500-luvulla. Pieksämäen harjulla, Pieksäjärven lounaispuolella, sijaitsi 1560-luvulla 16 taloa. Alueen talous perustui tällöin kaskiviljelyyn, kalastukseen ja metsästykseseen. Kulkuyhteyksinä käytettiin vesireittejä tieverkoston ollessa puutteellinen. 1500-luvulla Pieksämäelle perustettiin myös oma seurakunta, joka sai ensimmäisen pyhäkkönsä vuonna 1577 kirkonmäelle.

Alueen viljely ja viljelyn mahdollistama asutus perustui kaskeamiseen 1700-luvulle asti. Olosuhteiden takia alueelle ei muodostunut isoja kyliä. Kunnan talous ja väkiluku alkoivat kasvaa isovihan päätyttyä vuonna 1721.

Kuva 5. Ote Kuopion lääninkartasta 1700-luvulta. Karttaan on piirretty Pieksämäelle kirkko. Asutus keskittyy Pieksämäen seudulla etelä-pohjoissuuntaisen tien varteen. Muuten seutu on kartan mukaan asumaton. Kuvalähde: <http://www.vanhakartta.fi/historialliset-kartat/laeainin-ja-kihlakunnankartat>

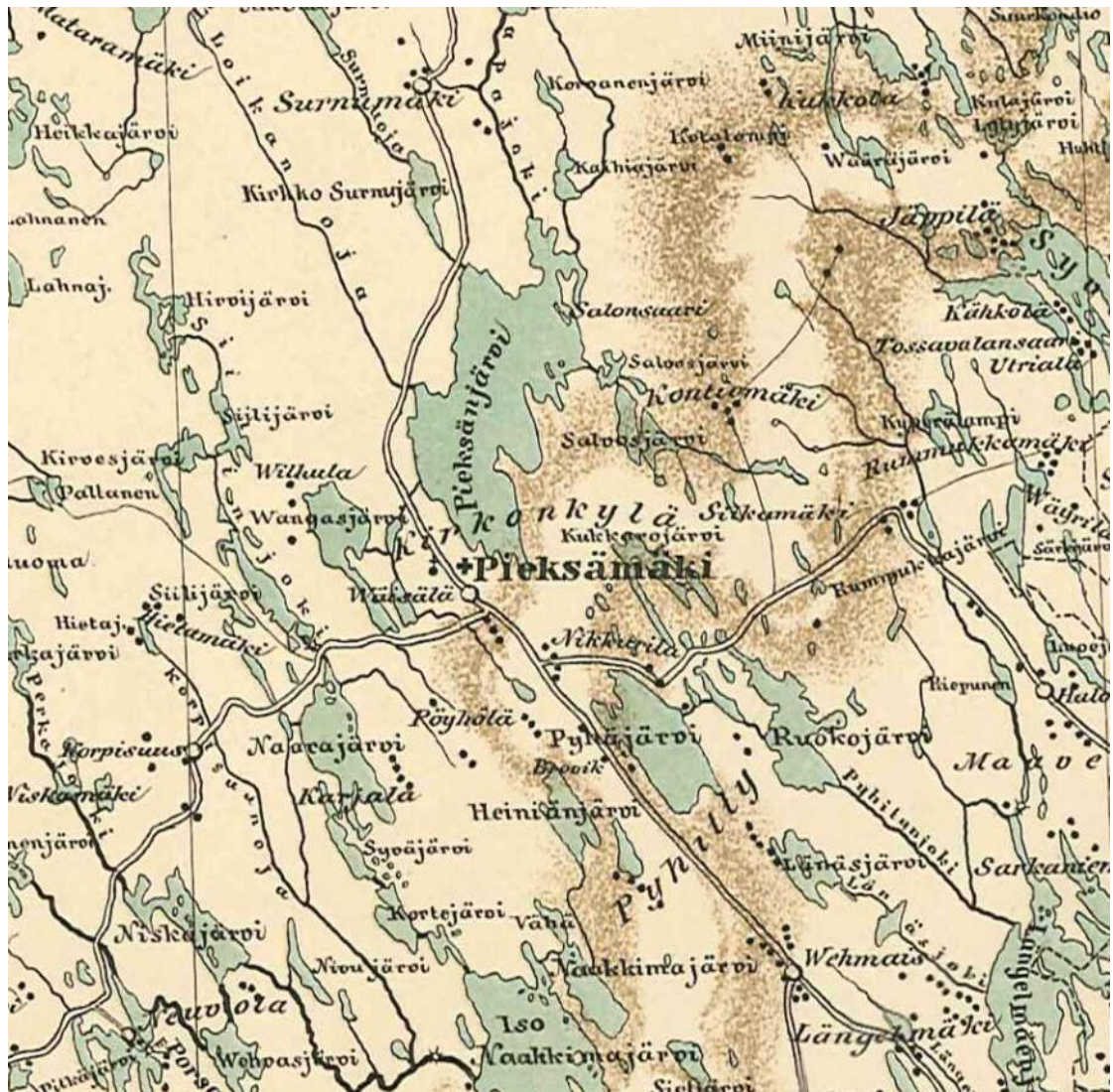

1.12.2016

Vuonna 1753 vihittiin käyttöön uusi kirkko entisen paikalla. Varsinainen kirkonkylä kirkon ympärille kehittyi kuitenkin vasta 1800-luvulla. Kunnallishallinnon erottaminen kirkosta sekä maakaupan ja elinkeinojen vapautumisen myötä kirkonkylä kehittyi varsinaiseksi taajamaksi. Tärkeimmät rakennukset - kirkko, pappila ja koulu – sijaitsivat maisemaa hallitsevalla avaralla peltoharjanteella. Harjanteen alle, ns. Tienristin alueelle keskittyi 1800-luvun lopulla alueen liike-elämä.

Teollisuuden merkitys alueella oli pieni vielä 1800-luvulla. Alueen järvissä ja soissa on paljon rautamalmia ja raudan käsittely on ollut alueella perinteinen käsityöelinkeino. Rautamalmien teollinen työstäminen aloitettiin 1840-luvulla Haapakosken ruukissa. Pääoman puute ja elinkeinoelämän säätely rajoittivat teollisuuden kehitystä alueella.

Alueen maanviljelyyn vaikutti suuresti isojako, jonka yhteydessä maa jaettiin yksityisomistukseen. Tämä vaikeutti kasveamiseen perustunutta viljelyä. Karjatalouden merkitys alkoi kasvaa. Tähän vaikutti myös kasvavan Pietarin läheisyys. Karjataloustuotteita pystyttiin myymään Pietariin.

Kuva 6. Ote Suomen yleiskartasta 1864-1873 (Karta öfver Finland, sektionen E4, 1868). Kuvälähde: <http://www.vanhakartta.fi/historialliset-kartat/yleiskartat/suomen-yleiskartta-1864-1873>.

1.12.2016

2.1.2 Rautateiden rakentaminen ja asemanseudun kehitys keskustaksi

Savon rata Kouvolasta Kuopioon avattiin 1889. Poikittaisrata Elisenvaarasta Karjalan radan varrelta Savonlinnan, Pieksämäen ja Jyväskylän kautta Haapamäelle, Pohjanmaan radan varteen, rakennettiin vaihteittain vuosien 1897 ja 1918 välisenä aikana. Ensimmäisenä siitä valmistui Haapamäen ja Jyväskylän välinen osuus 1897, viimeisenä Jyväskylän ja Pieksämäen välinen osuus 1918. Viides Pieksämäeltä erkaneva rataosuus on vuonna 1940 valmistunut Huutokoskelta erkaneva Varkauden kautta Joensuuhun kulkeva rata.

Jo Savon radan valmistuminen merkitsi uuden asutuskeskuksen syntyä Pieksämäellä asemanseudulle. Pieksämäen asukkaat olisivat halunneet radan kulkevan kirkonkylän kautta Pieksäjärven länsipuolelta, mutta ratageometrian takia rata linjattiin järven itäpuolelta. Asema rakennettiin ennestään asumattomalle alueelle parin kilometrin etäisyydelle kirkonkylästä. Uusi asema alkoi varsin nopeasti houkutella uutta asutusta ja liikerakennuksia ympäristöönsä. Asemanseutu olikin jo 1920-luvulla kirkonseutua ja Tienristiä isompi asutuskeskus muuttuen vähitellen pitäjän keskustaksi.

Muutenkin 1900-luvun alkuvuosikymmenet olivat Pieksämäellä voimakkaan taloudellisen nousun aikaa ja väkiluku kolminkertaistui. Tämä näkyy Pieksämäellä erityisesti asemanseudun kehityksessä. Toikanniemeen ja asemalle johtaneen tien varteen keskittyi asutusta. Aseman läheisyys houkutti myös kauppiaita, käsityöläisiä ja pankkeja alueelle.

Asemanseutua ja Tienristiä yhdistämään rakennettiin Keskuskatu vanhemman Savontien rinnalle. Keskuskatu esiintyy vuonna 1922 Jussi ja Toivo Paatelan laatimassa, vain osittain toteutuneessa asemakaavassa.

Paateloitten asemakaavassa Keskuskadun ja Savontien liittymä esitetään nykyisen kaltaisena, joskin Savontie yhtyy Keskuskatuun jyrkemmässä kulmassa. Toikanniemi osoitetaan puistoksi samoin kuin Lampolahden ranta kaupungintalon edustalta. Toikanniemeen on osoitettu yksi suurempi rakennus hotelli Savon Solmun paikkeille.

Rataverkon kehittymisellä oli suuri merkitys Pieksämäen kaupungin kehittymiselle. Poikittaisradan valmistuttua Pieksämäestä tuli Savon ja Karjalan liikennealueiden keskus. Sota-aikana Pieksämäen merkitys oli keskeisen sijainnin ja ratayhteyksien vuoksi merkittävä. Aseman ja sen järjestelyratapihan merkitys kasvoi talvisodan jälkeen, kun luovutetulle alueelle jäi tärkeitä rataverkon osia. Pieksämäen ratapihaa laajennettiin pitkin 1940-lukua. Sortavalan ja Elisenvaaran menetysten jälkeen ohjattiin kaikki Karjalasta ja Savosta saapuva tavarakuljetus Pieksämäen kautta.

1.12.2016

Kuva 7. Arkkitehtuuritoimisto Jussi & Toivo Paatelan laatima asemakaava vuodelta 1922. Kuvälähde: Pieksämäen kaupunki.

1.12.2016

Savon radan valmistumisen myötä asemanseutu alkoi houkuttaa ihmisiä. 1890-luvulla kunnan omistuksessa olleen Tienristin talosta vuokrattiin määräaloja nykyisen Toikan- ja Savontien ympäristöstä mm. puusepälle, kiertokoulun opettajalle ja värjärille. Vuosisadan vaihteessa aseman ja kirkonkylän välillä on kymmenkunta taloa tai mökkiä.

Vuonna 1910 Amerikasta palannut kauppias Joh. Hietanen perusti Sepposen kaupan ja rakennutti liike- ja asuintalon osoitteeseen Savontie 7. Rakennus on edelleen paikallaan ja siinä toimii Hietasen vaateliike.

Kuva 8. Sepposen liike- ja asuintalo 1910 pihan ja kadun puolelta (Kuvälähde: KO: Pieksämäkiseura, Tienristiltä torille Pieksämäen kirkonkylän kyläkirja s. 336.)

Kuva 9. Entinen Sepposen liike- ja asuintalo, nykyinen Hietasen vaateliike.

1.12.2016

Vuonna 1917 valmistui Tienristin talosta vuokratulle määrälälle Pohjoismaiden Osakepankin rakennus osoitteeseen Savontie 9. Rakennuksen suunnittelivat arkkitehtiveljekset Valter ja Ivar Thome. He keskittyivät erityisesti pankkien ja apteekkien suunnitteluun. Mänttään he suunnittelivat G.A. Serlachius Oy:lle useita tehdasyhdyskunnan rakennuksia sekä asemakaavan. Varkauteen he suunnittelivat Ahlströmin pääarkkitehteina useita rakennuksia. He saivat surmansa sisällissodassa vuonna 1918.

Pankki toimi rakennuksessa vuoteen 1948 asti, jolloin kauppalan kanslia siirtyi rakennukseen. Kaupungintalona toiminut rakennus on Sepposen asuin- ja liikerrakennuksen kanssa ainoa tarkastelualueella säilynyt rakennus ajalta ennen ensimmäistä asemakaavaa. Ne kertovat alueen kehityksestä Pieksämäen liikekeskustaksi. Näiden rakennusten lisäksi tarkastelualueella oli 1900-luvun alussa vaatimattomampia mökkejä ja liikerakennuksia sekä mm. raamisaha ja Osuuskaupan leipomo. Alueen katuverkko alkoi hahmottua. Toikanniemeen vievän Toikantien varrella oli varsin tiiviisti asutusta ja käsityöläisten puoteja. Niemen kärjessä oli varakkaamman väen huviloita.

Kuva 10. Pohjoismaiden Osakepankki, myöhemmin kaupungintalo (Kuvälähde: KO: Pieksämäkiseura, Tienristiltä torille Pieksämäen kirkonkylän kyläkirja s. 331.)

Kuva 11. Vanha kaupungintalo.

1.12.2016

Pieksämäen osuuskauppa perustettiin vuonna 1915. Kauppatoiminta alkoi Tienristin talossa vuonna 1916 ja asemalla osuuskauppa aloitti 1917. Vuonna 1916 osuuskauppatoiminta jakautui osuuskaupoiksi ja osuusliikkeiksi kun lähinnä kaupunkien työväestöstä koostuneet osuuskaupat erosivat Yleisestä Osuuskauppojen Liitosta vuonna 1916 ja perustivat oman aatteellisen keskusjärjestönsä Kultusosuuskuntien Keskusliiton (KK) ilmoittautuen edistysmieliseksi osuustoiminnaksi.

Pieksämäellä aloitti kuopiolainen osuusliike Osl. Työkansan myymälä vuonna 1921 samana vuonna valmistuneessa talossa Keskuskatu 5:ssä. Vuonna 1923 perustettiin Pieksämäellä Keski-Savon Osuusliike r.l. Myymälä avattiin Keskuskatu 5:n rakennuksessa. Rakennus tuhoutui tulipalossa 1935.

Kuva 12. Keski-Savon myymälä 1920-luvulla Keskuskadun varrella. Rakennus paloi 1935. (Kuvälähde: KO: Pieksämäkiseura, Tienristiltä torille Pieksämäen kirkonkylän kyläkirja s. 372.)

1.12.2016

2.1.3 Kauppalan perustaminen ja asemakaavoitus

Väkiluvun kasvaessa ja taajamamaisen asutuksen muodostuessa vailla riittävää kokonaissuunnittelua tuli tarpeelliseksi järjestää alueen hallinto uudelleen. Alun perin nimellä Pieksämä tunnettu kauppalan perustettiin vuonna 1929. Tämä antoi sysäyksen alueen asemakaavoittamiselle. Vuosina 1931-33 laadittiin Pieksämäen pohjakartta. Siinä näkyvät Keskuskatu ja Savontie yhdyskuntarakenteen selkärangana. Savontien varrella on runsaasti asutusta, kun taas Keskuskadun varrella on julkisia rakennuksia. Teiden risteys on tiheämpään rakennettu.

Tämän selvityksen tarkastelualueella Toikanniemessä ja sinne vievän tien varrella oli runsaasti asutusta 1900-luvun alkupuoliskolla. Niemen kärjessä asui vauraampaa väkeä, kunnallispolitiikan vaikuttajia ja yhdistysaktiiveja isommilla tonteilla. Pohjakartan perusteella niemi oli varsin vapaamuotoisesti rakentunut.

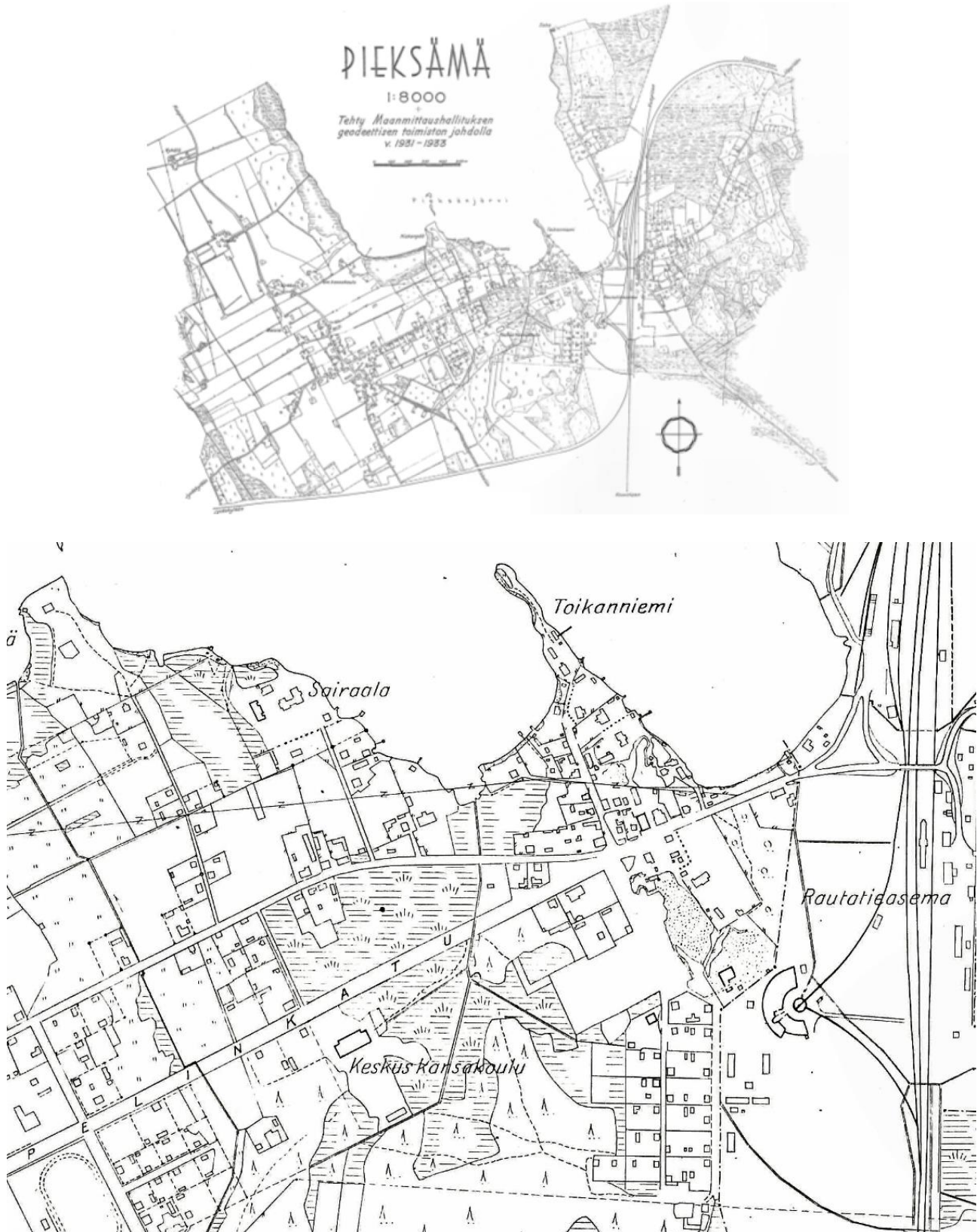
Pohjakartan valmistuttua Otto-Iivari Meurman laati kauppalan asemakaava vuonna 1934. Kaava vahvistui vuonna 1937. Asemakaavassa kauppalan muodostui kirkon ja aseman välille kaupunkirakenteen painopisteen ollessa asemanseudulla. Kirkonkylästä mm. pappila jäi asemakaavan ulkopuolelle.

Meurmanin kaavassa Keskuskadun ja Savontien varsille osoitetaan isompaa talotyyppiä kuin niiden sivukatujen varsille. Lampolahden ranta osoitetaan puistoksi. Toikanniemeen ja Toikantien varrelle osoitetaan asuinrakennuksia. Niemellä sijainneet isommat huvilat osoitetaan kaavassa. Savontien ja Keskuskadun risteyskseen osoitetaan kiilamainen kortteli, jonka kärjessä on aukiota rajaava massiivisempi rakennus. Risteysalue toteutui pääpiirteissään kaavan mukaisena.

Kuva 13. Vasemmalla ote Meurmanin suunnittelema, vuonna 1937 vahvistuneesta asemakaavasta. Savontien ja Keskuskadun risteyskseen rakennuskanta toteutui varsin pitkälti kaavan mukaisesti. Kuvälähde: Pieksämäen kaupunki. Oikealla vertailun vuoksi ote Maanmittauslaitoksen taustakarttasarjasta 2016.

1.12.2016

Kuva 14. Pieksämän pohjakartta vuodelta 1931-1933. Alla ote Keskuskadun ja Savonkadun risteyksestä. Kuvälähde: Pieksämäen kaupunki.

1.12.2016

Kuva 15. Karttaote Otto-Iivari Meurmanin Pieksämäen asemakaavasta (vähv.1937). Kuvälähde: Pieksämäen kaupunki.

Kuva 16. Ote Suomen taloudellisesta kartasta vuodelta 1944. Kuvälähde: <http://koti.kapsi.fi/timomeriluoto/KARTAT/Taloudelliset%20kartat/Taloudellinen%20kartta%201:100.000%20Pieks%C3%A4m%C3%A4ki-Varkaus%201944%20%282+0%29.jpg>.

1.12.2016

1930 – 1940 -luvulla liikerakentaminen Pieksämäellä keskittyi asemaseudulle Keskuskadun varrelle. Keskuskadun vanhimmat Meurmanin asemakaavan mukaan rakennetut rakennukset ovat Tallikadun ja Lampolahdenkadun välisellä osalla olevat funktionalistiset kauppa- ja liikerakennukset.

Osuuskauppaliikkeellä oli suuri merkitys Pieksämäen kaupunkikuvan muotoutumiselle. Osuuskaupafunkkis on pohjoismainen arkkitehtuurin ilmiö, jolla tarkoitetaan osuuskauppojen rakennuttamia funktionalistisen tyyli-suunnan mukaisia myymälä-, varasto- ja tuotantorakennuksia. Osuuskauppaliike oli jakautunut jo 1910-luvulla osuuskauppihin (SOK, Suomen Osuuskauppojen Keskusliitto kattojärjestönään) ja osuusliikkeisiin (KK, Kulutusosuuskuntien Keskusliitto kattojärjestönään). Kummallakin ryhmittymällä oli omat rakennusosastonsa, joissa liikkeiden rakennukset suunniteltiin. Myymälärakennuksen ulkoasun tuli viestiä liiketalon luonnetta. Valo, tilavuus, puhtaus, järjestys olivat teesejä, joiden tuli näkyä kaupparakennuksissa ja johtaa ajatukset myös siellä myytäviin tuotteisiin.

SOK:n rakennusosaston johtajana toimi vuosina 1920–1939 Valde Aulanko ja 1939–1941 Erkki Huttunen. Huttunen työskenteli SOK:n rakennusosastolla vuodesta 1928 lähtien ja hän on osuuskaupafunkkisen tunnetuin edustaja. Vuonna 1943 Huttunen nimitettiin Rakennushallituksen pääjohtajaksi.

Toikantien ja Keskuskadun risteykseen valmistui vuonna 1927 harjakattoinen puurakennus, jossa toimi kauppa 1930-luvun alussa. Rakennus joutui kuitenkin pian Suomen maatalousosakepankin haltuun. Rakennus purettiin vuonna 1978.

Puurakennus, jossa Keski-Savon Osuusliike oli aloittanut toimintansa vuonna 1923, tuhoutui tulipalossa vuonna 1935. Seuraavana vuonna valmistui uusi funkkistyylinen, 2-kerroksinen kivinen toimitalo tuhoutuneen paikalle osoitteeseen Keskuskatu 5. (Tienristiltä torille – Pieksämäen kirkonkylän kyläkirja, s. 372-373). Rakennuksen suunnitteli Kulutusosuuskuntien Keskusliiton rakennusosaston arkkitehti Georg Jägerroos. Sodan aikana vuonna 1943 rakennusta laajennettiin Urho Heikkisen piirustusten mukaisesti. Laajennusosa oli ilmeisesti itäpuolinen siipi. Rakennusta on myös jossain vaiheessa korotettu kerroksella. Etelä-Savon kulttuuriperintötietokannassa mainitaan talon valmistuneen 1920-luvulla ja sitä laajennetun 1935 arkkitehti Georg Jägerroosin suunnitelman mukaan ja vuonna 1942 arkkitehti Urho Heikkisen piirustusten mukaan. Keski-Savon osuusliike toimi rakennuksessa 2000-luvulle asti.

Keski-Savon osuusliikkeen uuden liiketalon viereen valmistui vuonna 1938 Pieksämäen osuuskaupan uusi liikerakennus. Valde Aulanko SOK:n rakennusosastolta laati piirustukset. Myös se oli uudenaikainen funkkisrakennus. Kellarissa oli varastotilaa, maantasossa oli useita eri kauppaosastoja. Yläkerrassa oli toimitusjohtajan asunto ja ravintola. 1940-luvulla takapihalle valmistui varastorakennus, jota on myöhemmin edelleen laajennettu.

Savontien ja Keskuskadun risteykseen tarkastelualueen eteläpuolelle valmistui vuonna 1939 Sepposen liiketalo. Funktionalistinen liiketalo on arkkitehti Pekka Saareman suunnittelema. Saareman Pieksämäelle suunnitteleamalla Sepposen liiketalolla on suuri kaupunkikuvallinen merkitys yhdessä Keski-Savon osuusliikkeen ja Pieksämäen osuuskaupan liikerakennusten kanssa.

Saarema valmistui vuonna 1935 arkkitehdiksi. Hän työskenteli vuosina 1932-1938 Erkki Huttusen arkkitehtitoimistossa. Vuosina 1938-1939 Saarema työskenteli Savo-Karjalan Tukkuliikkeen rakennusosaston hoitajana. Vuodesta 1942 lähtien hän toimi 25 vuoden ajan Tukkukauppojen rakennusosaston johtajana ja samoihin aikoihin hän alkoi suunnitella rakennuksia omalla toimistollaan. Saarema tuli tunnetuksi myös Yhtyneitten Paperitehtaitten arkkitehtina ja hän suunnitteli runsaasti rakennuksia Yhtyneitten Paperitehtaitten tehdaspaikkakunnille kuten Valkeakoskelle ja Myllykoskelle.

Vuonna 1940 valmistui Erkki Huttusen suunnittelema funktionalistinen Kansallisen Osake-Pankin toimistotalo osoitteeseen Savontie 5. Myös sillä on kaupunkikuvallista merkitystä osana funktionalisten liikerakennusten kokonaisuutta. KOP:n rakennuksen vieressä on kaksikerroksinen liikerakennus 1940-luvulta.

1.12.2016

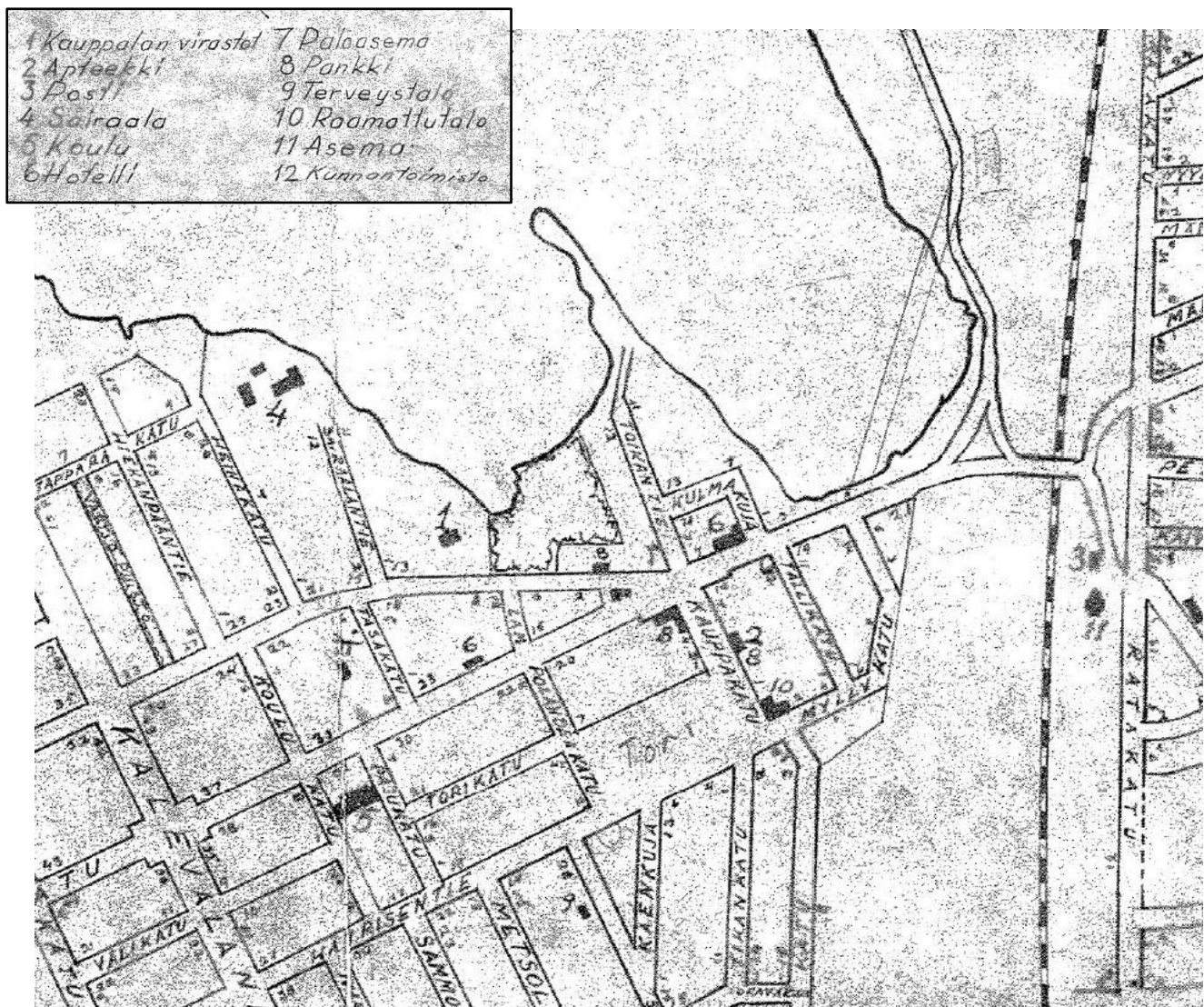

Kuva 17. Yllä Keski-Savon osuusliikkeen myymälärakennus ennen vuonna 1943 valmistunutta laajennosta, kuva noin vuodelta 1941. (Kuvälähde: KO: Pieksämäkiseura, Tienristiltä torille Pieksämäen kirkonkylän kyläkirja, s. 373.) Alla rakennus nykyisin. Kuvälähde: Google Maps, Street View May 2009. Lainattu 14.11.2016.

Kuva 18. Yllä Pieksämäen osuuskaupan liikerakennus vuodelta 1938, kuva ehkä 1940-luvulta. (Kuvälähde: KO: Pieksämäkiseura, Tienristiltä torille Pieksämäen kirkonkylän kyläkirja s. 371.). Alla rakennus nykyisin. Kuvälähde: Google Maps, Street View May 2009. Lainattu 14.11.2016.

1.12.2016

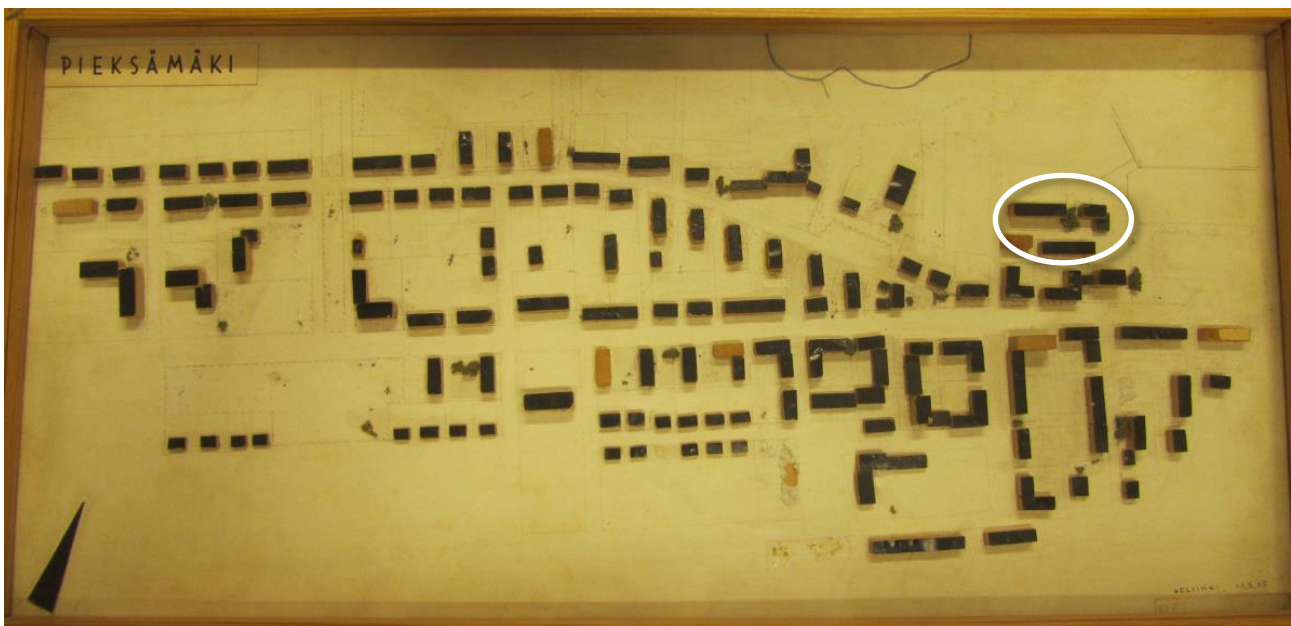
Kuva 19. Ote Pieksämäen kauppalan opaskartasta vuodelta 1948. Kartta on piirretty asema-kaavakartan perusteella. Opaskartassa osoitetaan vanha kaupungintalo kauppalan virastona (1), Keski-Savon osuusliikkeen myymälärakennuksessa (6) ja pankki (8). Lampolahden ranta osoitetaan puistona. Kuvälähde: Pieksämäen kaupunki.

1.12.2016

2.1.4 Kaupungistuminen

Sodan jälkeen Pieksämäen kaupungistuminen kiihtyi ja kerrostaloja ilmestyi katukuvaan. Kaupunkiin rakennettiin myös jälleenrakennuskaudelle tyypillisiä omakotitaloalueita.

1950-luvun loppuun mennessä Meurmanin asemakaavaan oli tehty muutoksia jo yli sata. Vuosikymmenen lopulla Meurman hahmotteli keskusta-alueita uudelleen. Keskuskadun varren rakennusmassoja suurennettiin ja rytmitystä ehdotettiin muutettavaksi. Suunnitelmassa on hahmoteltu tarkastelualueelle Kulmakuja ja lamellitaloja sen varrelle. Rakennukset valmistuivat 1950- ja 1960 -lukujen taitteessa. Pohjoisempi rakennuksista on edelleen jäljellä, eteläisempi on purettu.

Kuva 20. Pienoismalli asemakaavamuutoksesta on päivätty vuodelle 1957. Kuvalähde: Pieksämäen kaupunki. Kulmakuja lamellitalot osoitettu valkoisella.

Kuva 21. Ote Pieksämäen opaskartasta vuodelta 1960. Lampolahten on osoitettu puisto. Kuvalähde: Pieksämäen kaupunki.

1.12.2016

Kuva 22. Pieksämäen keskustaa vuonna 1968. Kuvälähde: KO: Pieksämäkiseura, Tienristiltä torille Pieksämäen kirkonkylän kyläkirja, s. 356.

Toikanniemessä säilyi vanhaa rakennuskantaa 1970-luvulle asti, kuten otteesta vuoden 1973 peruskartasta näkyy. Toikantie 7:än rakennettiin 1960- ja 1970 -lukujen taitteessa kolme rakennusta käsittänyt rivitaloyhtiö vanhuksille. Hieman myöhemmin rantaan on rakennettu neljäs rivitalo.

Pieksämäki muuttui kaupungiksi vuonna 1962. Samana vuonna järjestettiin Pieksämäen hallinto- ja kulttuurikeskuksen suunnittelukilpailu. Suunnitelmaa ei koskaan toteutettu. Vuonna 1970 pidettiin kutsukilpailu Pieksämäen hallinto-, kulttuuri- ja vapaa-ajankeskuksen suunnittelusta. Arto Sipisen ja Mane Hetzerin kokonaisvaltaisessa kilpailusuunnitelmassa Lampolahden alavaan rantapuistoon oli ideoitu julkisten rakennusten ryhmä, josta kuitenkin vain kaupungintalorakennus toteutettiin.

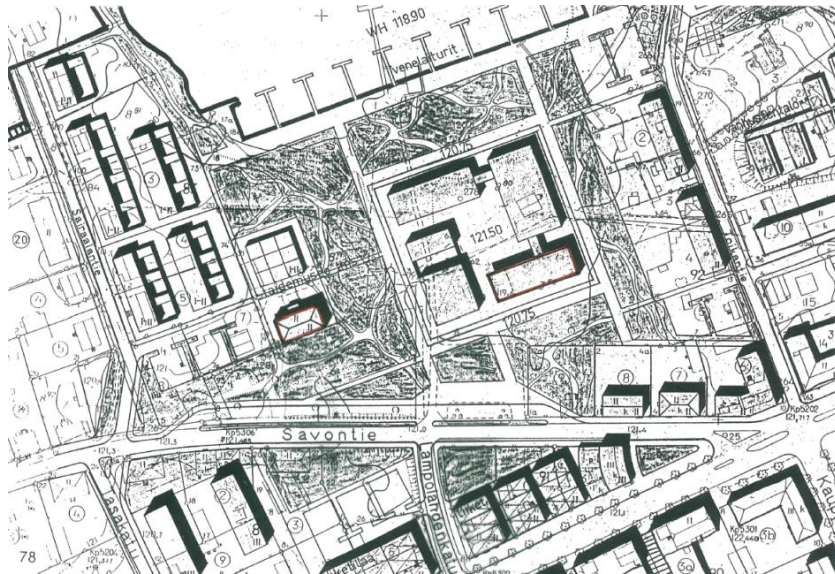
Kaupungintalo suunniteltiin osaksi kulttuurikeskusta, joka sijaitsi puiston ympäröimänä Lampolahden rannalla hieman erillään muusta kaupunkirakenteesta. Samalla Lampolahden ranta rakennettiin puistoksi nurmikenttineen, uimarantoineen ja laituneineen.

Toikanniemestä viimeiset vanhat huvilat purettiin Hotelli Savon Solmun tieltä. Hotelli valmistui vuonna 1976. Hotellin valmistuessa Toikantien ja kaupungintalon välissä oli useita puisia asuinrakennuksia. Viimeinen rakennuksista on purettu vuonna 2015. Tämän takia hotelli vaikuttaa nyt sijaitsevan hieman erillään muusta kaupunkirakenteesta.

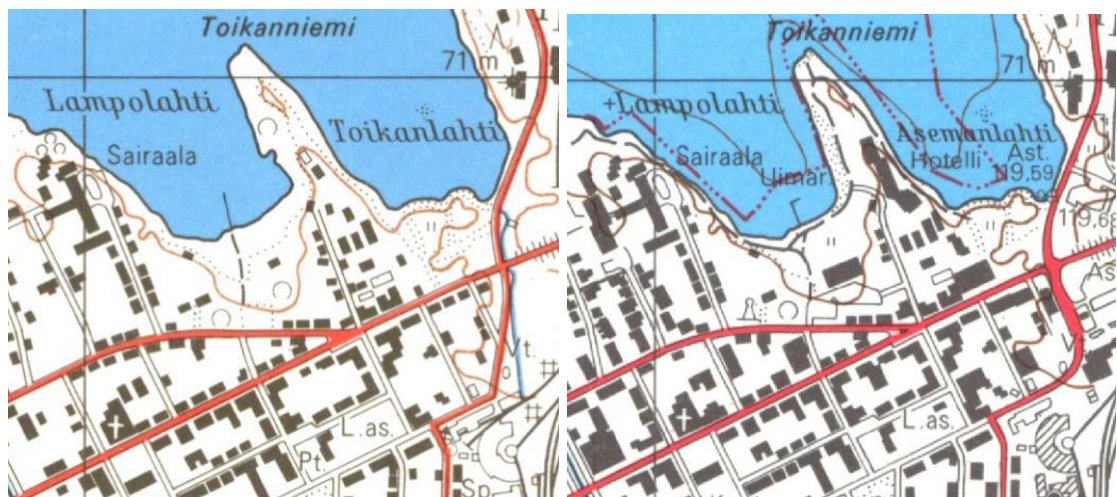
Vuonna 1978 Toikantien ja Keskuskadun risteyksestä purettiin vanha puinen liikerakennus ja sen paikalle rakennettiin Suomen Työväen Säästöpankin pankkirakennus. Myöhemmin talossa on toiminut monia yrityksiä ja kaupungin koulu- ja elinkeinotoimisto.

Vuonna 1989 valmistui rantapuistoon kulttuurikeskus Poleeni. Kulttuurikeskus ei sijoitu Arto Sipisen ja Mane Hetzerin suunnitelman mukaiselle paikalle kaupungintalon viereen, vaan Sairaalantien varrelle ikään kuin pariaksi hotelli Savonsolmulle. Rakennuksen suunnitteli Gullichsen, Kairamo ja Vormala Arkkitehdit KY. Rakennuksen arkkitehtuurissa on yhdistetty Pieksämäen keskustan kaupunkikuvassa näkyvää funktionalismia postmoderniin arkkitehtuuriin.

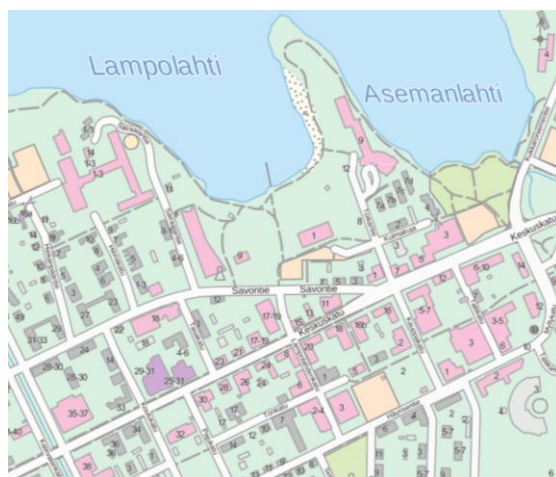
1.12.2016

Kuva 23. Arto Sipisen ja Mane Hetzerin kilpailusuunnitelma. Kuvälähde: Pieksämäen kaupunki.

Kuva 24. Vasemmalla ote peruskartasta vuodelta 1973, oikealla vuodelta 1988.

Kuva 25. Vertailun vuoksi ote Maanmittauslaitoksen taustakarttasarjasta 2016.

1.12.2016

2.2 Kaupunkikuva

Kaupunkikuvaltaan tarkastelualue on kaksijakoinen. Tarkastelualueen eteläreuna keskuskadun ja Savontien varrella on tiivistä kaupungin keskustaa, jota leimaa voimakkaasti 1930-1940 -lukujen funktionalistinen arkkitehtuuri ja Keskuskadun yhtenäinen katunäkymä, jota rytmittää Keskuskadun ja Savontien risteyksen aukio. Savontien alkupään rakennukset näkyvät aukion yli Keskuskadulle. Keskuskadun puurivit ovat peräisin 1950-luvulta, ja jalkakäytävien kiveyksellä ja yhtenäisellä katuvalaistuksella on korostettu kadun arkkitehtonista yhtenäisyyttä.

Tarkastelualueen pohjoisreunalla Pieksäjärvi ja rantapuisto kokoavat Hotelli Savon Solmun, kaupungintalon, vanhan kaupungintalon ja kulttuurikeskus Poleenin yhdeksi väljästi puistoon sijoittuvien julkisten rakennusten kokonaisuudeksi. Kokonaisuus on tosin hahmottunut vasta, kun Toikantien varren vanhat puutalot on purettu 2000-luvulla kaupungintalon ja hotelli Savonsolmun välistä. Järvenrannalla tarkastelualueen länsipuolella sijaitsevat sairaala ja urheilutalo, jotka kuuluvat samaan kokonaisuuteen. Nykyisellään rantapuistoon sijoittuvat julkiset rakennukset hahmottuvat muusta keskustasta erillisenä kokonaisuutena. Rakennuksista aukeaa hienot näkymät järvelle. Kaupungin suuntaan näkymät ovat luonteeltaan takapihamaisia etenkin kaupungintalolta ja hotelli Savon Solmulta.

2.3 Inventoidut kohteet

Tutkimusalueelta inventoitiin kaksi rakennusta:

1. kaupungintalo
2. Hotelli Savon Solmu

Näistä on inventointiraportin liitteenä inventointikortit.

1.12.2016

---

3 Johtopäätökset

3.1 Suositukset

3.1.1 Suositukset Savontien ja Keskuskadun varrelle

Keskuskadun ja Savontien varren funkkisrakennuksista muodostuvaa katunäkymää vaalitaan säilyttämällä Meurmanin asemakaavan periaatteet. Katutilan yhtenäisyyden lisäksi alueen rakennuskannan kerroksellisuutta on tärkeää vaalia.

Kaupunkikuvan kannalta oleelliset rakennukset ovat maakunnallisesti arvokkaita kohteiksi osoitetut entinen Keski-Savon Osuusliike (Keskuskatu 5), entinen Pieksämäen osuuskaupan talo (Keskuskatu 7) ja entinen Kansallis-Osake-Pankin eli KOP:n talo (Savontie 5). Rakennukset kertovat osuusliikkeen historiasta ja pankkihistoriasta. Lisäksi niiden arkkitehtuurilla on rakennushistoriallista arvoa niiden ilmentäessä 1930-1940-lukujen funktionalismia ja niiden ollessa nimekkäiden suunnittelijoiden töitä. Nämä rakennukset suositellaan säilytettäväksi ja mahdolliset korjaukset tehdään alkuperäisyyttä ja kohteiden mahdollista kerroksellisuutta kunnioittaen. Rakennusten korjauksissa huomioidaan niiden alkuperäiset tyypilliset piirteet kuten käytetyt materiaalit ja julkisivusommittelu. Mahdollinen täydennysrakentaminen ohjataan tonttien taka-osiin.

Samaan kokonaisuuteen kuuluu tarkastelualueen eteläpuolelle jäävä Pekka Saareman suunnittelema näyttävä funktionalistinen Sepposen liiketalo, joka on kaupunkikuvallisesti erittäin tärkeällä paikalla Savontien ja Keskuskadun risteyksessä. Tarkastelualueen funkkisrakennukset kehystävät sitä. Yhtenäisen kaupunkikuvan kannalta tärkeä on myös kaksikerroksinen liike- ja asuinrakennus osoitteessa Savontie 3. 1940-luvulla valmistunut ajalle tyypillinen rakennus täydentää katukuvaa ja sopii massoittelemansa ansiosta hyvin viereisiin funktionalistisiin rakennuksiin.

Savontie 7:ssä sijaitsee Hietasen vaateliike 1900-luvun alkupuoliskon puurakennuksessa. Kaupunkikuvan kannalta rakennuksen arvo on sen tuomassa ajallisessa kerroksellisuudessa. Rakennus on vanhan kaupungintalon kanssa ainoa tarkastelualueella säilynyt rakennus ajalta ennen ensimmäistä asemakaavaa. Talon on rakennuttanut liike- ja asuintaloksi Sepposen kaupan perustanut kauppias Joh. Hietanen. Rakennus kertoo Pieksämäen asemanseudun kehityksestä liikekeskustaksi.

Savontie 3 ja Savontie 7 sietävät jonkin verran muutoksia. Mahdolliset korjaustoimenpiteet suositellaan tehtäväksi alkuperäisyyttä ja kohteiden kerroksellisuutta kunnioittaen. Rakennusten korjauksissa huomioidaan niiden alkuperäiset tyypilliset piirteet kuten käytetyt materiaalit ja julkisivusommittelu. Mahdollinen täydennysrakentaminen ohjataan tonttien taka-osiin. Mikäli päärakennus joudutaan korvaamaan uudella, tulee uudisrakentamisen noudattaa muun kadunvarren rakentamisen periaatteita: massoittelemalla, kattokulma, sijoittelu suhteessa katuun, maantasokerroksen käyttö ja ikkunajaotus huomioiden kuitenkin rakennusajankohta.

1.12.2016

3.1.2 Suositukset julkiset rakennukset kokoavalle puistomaiselle osalle

Lampolahden ranta on esitetty näyttävien rakennusten ympäröiväksi puistoksi jo Pieksämäen ensimmäisessä asemakaavassa vuodelta 1922. Tämä asemakaavallinen idea on alueen suunnittelun lähtökohdaksi edelleen käyttökelpoinen. Ranta on suositeltavaa säilyttää julkisena, luonteeltaan avoimena puistona. Puistoa ympäröivän julkisen/puolijulkisen rakennuskannan ajallista kerroksellisuutta on syytä vaalia.

Puistoa ympäröi ajallisesti monikerroksinen julkinen/puolijulkinen rakennuskanta, joka koostuu vanhasta kaupungintalosta (1918, V. ja I. Thomé), kaupungintalosta (1972, Arto Sipinen ja Mane Hetzer), hotelli Savonsolmusta (1976, Mauno Kitunen) sekä kulttuurikeskus Poleenista (1989, Gullichsen, Kairamo, Vormala). Rakennusten suhde puistoon ja toisiinsa on vaihteleva, mutta kaikkien rakennusten arkkitehtuurin kannalta suhde puistoon on kuitenkin oleellinen.

Vanha kaupungintalo

Maakunnallisesti arvokkaaksi kohteeksi osoitettu vanha kaupungintalo suositellaan säilytettäväksi. Mahdolliset korjaukset tehdään alkuperäisyyttä ja kerroksellisuutta kunnioittaen. Rakennuksen korjauksessa huomioidaan alkuperäiset tyyppilliset piirteet kuten käytetyt materiaalit ja julkisivusommittelu. Rakennuksen suhdetta rantapuistoon ja kulttuurikeskus Poleeniin vaalitaan.

Kaupungintalo

Tällä hetkellä käyttökiellossa oleva kaupungintalo on suunniteltu alkujaan osaksi puiston keskelle sijoittuvaa, muusta kaupunkirakenteesta erillistä hallinto-, kulttuuri- ja vapaa-ajankeskusta. Toteutuessaan keskus olisi täyttänyt nyt avoimena ruohokenttänä olevan puiston Lampolahden rannalla. Koska keskus ei toteutunut, kaupungintalolta aukeaa näkymä avoimen ruohokentän yli Pieksänjärvelle. Avoin puisto on tärkeä osa Pieksänjärven rantoja kiertävää puistoa. Kaupungintalo ja sitä ympäröivä varttunut puusto rajaavat Lampolahden rantapuistoa. Tätä puiston selkeää rajautumista suositellaan vaalittavaksi. Kaupungintalon ja Savontein väliin jäävän jäsentymättömän alueen takia rantapuisto jää irralliseksi ja etäiseksi muusta kaupunkirakenteesta. Alueen roolia on syytä pohtia asemakaavoituksen yhteydessä.

Kaupungintalolla on kunnallishistoriallista arvoa. Se on rakennusajankohdalle tyyppillinen konstruktivistinen hallintorakennus, joka ulkoasultaan on vaatimaton. Sen rakennushistoriallista arvoa heikentää rakennusosien tekninen toimimattomuus ja heikko laatu, mikä on johtanut kosteusvaurioihin.

Kaupungintaloa koskevat suositukset ovat osa kaupungintalon inventointikorttia. Rakennuksen säilyminen on puistoa ympäröivän rakennuskannan kerroksellisuuden kannalta suositeltavaa. Rakennus ei kuitenkaan ole niin merkittävä, että se olisi välttämätöntä asemakaavalla suojella. Mahdollisen korjausrakentamisen yhteydessä tulee vaalia rakennuksen ulkoarkkitehtuurin pelkistettyjä linjoja, rakenteista johdettua ikkunajaotusta ja siroa sisääntulokatosta. Sisätilojen arvokkaimpia piirteitä ovat portaikot sekä aulatilojen väritys. Moduulijaon näkymistä tulee vaalia myös sisätiloissa etenkin sisäkatossa ja valaistuksessa. Toimistohuoneiden ja käytävien väliset kaappiseinät ovat kiinnostava yksityiskohta. Mahdollisen uudisrakentamisen tulee rajata Lampolahden rantapuisto selkeästi ja huomioida rantapuiston rooli osana muuta kaupunkirakennetta.

1.12.2016

Hotelli Savonsolmu

Toikanniemeen sijoittuvalla hotelli Savonsolmu ilmentää työ- ja lomamatkailun historiaa, autoistumista ja osuusliikkeen historiaa. Kohteella on myös arkkitehtonista arvoa sen ilmentäessä 1960- ja 1970-lukujen betonibrutalismia ja futurismia.

Savonsolmua koskevat suositukset ovat osa Savonsolmun inventointikorttia. Siinä edustava täydennysosa rikkoo Savonsolmun alkuperäistä veistoksellista muotoa tehden kokonaisuudesta vaikeammin hahmotettavan. Tämän takia rakennuksella ei voi katsoa olevan valtakunnallista tai maakunnallista merkitystä. Rakennus on kuitenkin suositeltavaa suojella asemakaavalla sen säilyneiden piirteiden takia. Rakennukseen liittyy arkkitehtonisten arvojen lisäksi muita kulttuurihistoriallisia arvoja. Rakennuksen säilyminen on myös puistoa ympäröivän rakennuskannan kerroksellisuuden kannalta suositeltavaa.

Savonsolmun mahdollisen korjausrakentamisen yhteydessä tulee vaalia rakennuksen ulkoarkkitehtuurissa käytettyjä betonibrutalismia ilmentäviä paljaita betonipintoja ja ulkovuorauksessa käytettyjen futurististen alumiiniprofiilien ja säleikköjen luomaa ilmettä etenkin ravintola- ja kongressiosassa. Vaalittavia piirteitä ovat myös alkuperäisen majoitusosan nauhaikkunat alumiinisine verhoseineen ja uudisosan paikalla valetut parvekkeet. Pilarien varaan nostetun uudisosan maantasokerrosta ei tule rakentaa umpeen eikä pilarien betonirakenteita tule peittää. Sisätilojen arvokkaimpia piirteitä ovat paikalla valetut portaikot sekä sisustuksen futuristiset piirteet kuten ravintolasalin sisäkaton verhoilu, alkuperäisen majoitusosan käytävän ja hotellihuoneiden värit, hotellihuoneissa käytetyt ovenkahvat ja lavuaarit. Myös uima-allasosasto muodostaa pesutiloineen ja takahuoneineen eheän kokonaisuuden, jonka huonejakoa, pintamateriaaleja ja sisustusta tulee vaalia.

Toikantien varrelta on purettu vanhaa 1900-luvun alun rakennuskantaa viime vuosikymmeninä. Tämä on heikentänyt hotelli Savonsolmun yhteyttä muuhun kaupunkirakenteeseen, mutta liittänyt Savonsolmun entistä kiinteämmin Lampolahden rantapuistoon. Savonsolmun yhteyttä rantapuistoon suositellaan vaalittavaksi. Toikantien varren täydennysrakentamisella hotelli on mahdollista liittää nykyistä kiinteämmin osaksi kaupunkirakennetta. Mahdollisen uudisrakentamisen tulee rajata Lampolahden rantapuistoa selkeästi estämättä yhteyttä Savonsolmulta rantapuistoon ja kulttuurikeskus Poleenille. Uudisrakentamisen yhteydessä tulee huomioida rantapuiston rooli osana muuta kaupunkirakennetta.

1.12.2016

4 Lähteet

Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta, Etelä-Savon maakuntaliitto, Etelä-Savon ELY-keskus ja Savonlinnan maakuntamuseo. Internetsivusto. Tarkastelualueen kohteiden tiedot. <http://esku.fi/asp/default.aspx>. Viitattu 14.11.2016.

Herranen, Timo: Yhdessä eteenpäin SOK 100 vuotta 1904-2004, Edita 2004.

Kulttuuriympäristöselvitys. Etelä-Savon Kulttuuriperinnön kehityslinjat, jatkumot ja murrokset. Etelä-Savon maakuntakaava. Etelä-Savon maakuntaliiton julkaisu 88:2007.

Perko, Touko: Yhdessä enemmän SOK 1904-1979, Suomen osuuskauppojen keskuskuunta 1979.

Pieksämäki – Rakennetun kulttuuriympäristön inventointi, Ramboll, 2015.

Puntanen, Mia: Osuuskauppafunkkis Etelä-Savossa. 31.12.2015. http://esku.fi/asp/artikkeli_det.aspx?ARTIKKELI_ID=310037. Viitattu 14.11.2016.

Standertskjöld, Elina: Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1930-1950, Rakennustieto Oy 2007.

Standertskjöld, Elina: Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1960-1980, Rakennustieto Oy 2011.

Tienristiltä torille – Pieksämäen kirkonkylän kyläkirja. Toim. Hyyrinen, Hannu ja toimituskunta. Pieksämäki-Seura ry 2015.

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt, Museovirasto 2009. Internetsivusto. http://www.rky.fi/read/asp/r_default.aspx. Viitattu 14.11.2016.

Asemakaavat:

Arkkitehtuuritoimisto Jussi & Toivo Paatelan laatima asemakaava vuodelta 1922. (Valokuva kaavakartasta, Pieksämäen kaupunki).

O. I. Meurmannin laatima Pieksämäen 1. asemakaava, 8.7.1936; Sisäasiainministeriö hyväksynyt 10.11.1937. (Valokuva kaavakartasta, Pieksämäen kaupunki).

Pienoismalli O. I. Meurmanin laatimasta asemakaavamuutoksesta 1957. (Valokuva pienoismallista, Pieksämäen kaupunki).

Kartta-aineistot:

Google maps. <https://www.google.fi/maps/>.

Heikki Rantatupa historialliset kartat –portaali. <http://www.vanhakartta.fi/>.

Kuopion lääninkartta 1700-luvulla. <http://www.vanhakartta.fi/>.

Maanmittauslaitoksen Paikkatietoikkunan aineistot. <http://www.paikkatietoikkuna.fi/web/fi/kartta>.

Opaskartta 1948. (Valokuva opaskartasta, Pieksämäen kaupunki).

Opaskartta 1960. (Valokuva opaskartasta, Pieksämäen kaupunki).

1.12.2016

Peruskartta 1973. Maanmittauslaitos.
<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>.

Peruskartta 1988. Maanmittauslaitos.
<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>.

Pieksämäen pohjakartta 1931-1933. (Valokuva pohjakartasta, Pieksämäen kaupunki).

Suomen taloudellinen kartta Pieksämäki-Varkaus 1944.
<http://koti.kapsi.fi/timomeriluoto/KARTAT/Taloudelliset%20kartat/Taloudellinen%20kartta%201:100.000%20Pieks%C3%A4m%C3%A4ki-Varkaus%201944%20%282+0%29.jpg>.

Suomen yleiskartta 1864-1873 (Karta öfver Finland, sektionen E4, 1868).
<http://www.vanhakartta.fi/>.

Timo Meriluodon vanhat karta -portaali.
<http://koti.kapsi.fi/timomeriluoto/index.html>